पठतु संस्कृतम्

प्रवेशः

पठतु संस्कृतम्

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुः गुरुर्देवो महेश्वरः ।
गुरुः साक्षात् परंब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः ॥

सरस्वति नमस्तुभ्यं वरदे कामरूपिणि ।
विद्यारम्भं करिष्यामि सिद्धिर्भवतु मे सदा ॥

पठामि संस्कृतं नित्यं वदामि संस्कृतं सदा ।
ध्यायामि संस्कृतं सम्यक् वन्दे संस्कृतमातरम् ॥

सूक्तिः

॥ चित्ते वाचि क्रियायां च महतामेकरूपता ॥

चित्ते वाचि क्रियायां च महताम् एकरूपता ॥

Noble persons are one in mind, word and deed.

व्यावहारिकशब्दाः – गृहविभागः

प्रासादः
Palace

स्तम्भः
Pillar

शौचालयः
Toilet

भोजनप्रकोष्ठः
Dining Hall

कूपः
Well

व्यावहारिकशब्दाः – गृहविभागः

अट्टः
Upper Storey

छदिः
Roof

मृच्छदः
Tile

अन्तरट्टः
Cellar, Basement

वृतिः
Fence

व्यावहारिकशब्दाः – गृहविभागः

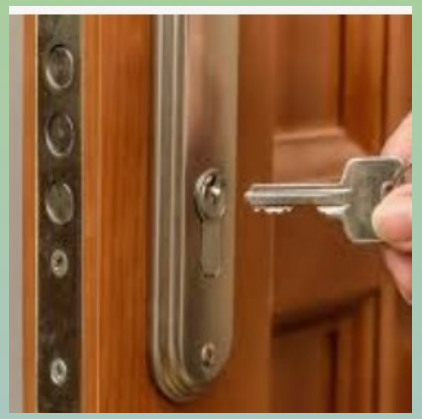

द्वारशृङ्खला
Door lock (bolt)

वितर्दिः
Elevated place at the entrance/ balcony or verandah

देहली
Threshold

पाकशाला
Kitchen

पूजागृहम्
Pooja House

व्यावहारिकशब्दाः – गृहविभागः

द्वारम्
Door

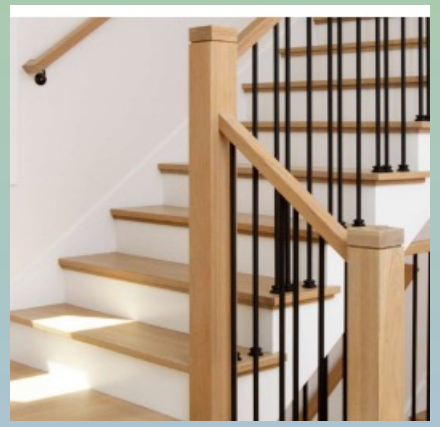

सोपानम्
Steps

मुखद्वारम्
Gate

वातायनम्
Ventilator/Window

तोरणम्
Buntings

प्रहेलिका

न तस्यादिः न तस्यान्तः मध्ये यः तस्य तिष्ठति ।
तवाप्यस्ति ममाप्यस्ति यदि जानासि तद्वद ।।

तस्य आदिः न, तस्य अन्तः न, तस्य मध्ये यः तिष्ठति ।
तव अपि अस्ति मम अपि अस्ति यदि जानासि तत् वद ।।

Meaning 1 – It has no beginning and no end. What is found in the middle
Is in you and in me. What is it?
Meaning 2 – It has न in the beginning , न in the end and य in the middle.
You have got it an I have too. If you know who it is tell me.

नयनम्

Eyes

सङ्ग्राह्याविषयाः - श्लोकः

१. लक्ष्मीः

नमस्तेऽस्तु महामाये श्रीपीठे सुरपूजिते ।
शङ्खचक्रगदाहस्ते महालक्ष्मि नमोऽस्तु ते ।।

Salutations to you O' Goddess Mahāmāya !
you who are worshipped by even Gods.
Salutations to you O' Goddess Mahalakshmi
you who bear the conch, the discus and the
mace in your hands.

सङ्ग्राह्याव्षयाः - श्लोकः

२: लक्ष्मीः

पद्मासनस्थिते देवि परब्रह्मस्वरूपिणि ।
परमेशि जगन्मातर्महालक्ष्मि नमोऽस्तु ते ।।

O' Goddess Mahālakṣmi! You are seated in padmasana posture. The physical form of Supreme Being, Supreme Goddess the mother of the universe! I bow to you.

वाङ्मयपरिचयः – भासस्य नाटकम्

भासः – Bhasa
300 B.C.

- भासस्य संस्कृतसाहित्ये विशिष्टं स्थानम् अस्ति ।
- भासः (१३) त्रयोदश नाटकानि अलिखत् ।
- तेषु **“स्वप्नवासवदत्ता”** इति नाटकं सुप्रसिद्धम् अभवत् ।

वाङ्मयपरिचयः – स्वप्नवासवदत्ता

- Life of King Udayana, his queens Vasavadatta & Padmavati.
- Some regions of Kingdom falls into the hands of enemies.
- Padmavati's elder brother's help necessary to regain the regions.

वाङ्मयपरिचयः – स्वप्नवासवदत्ता

- Help through Udayana's marriage with Padmavati.
- Queen Vasavadatta - marriage with Padmavati was unthinkable.
- Plan by Queen Vasavadatta and minister Yaugandharayana.

वाङ्मयपरिचयः – स्वप्नवासवदत्ता

- Rumour - Vasavadatta burnt in a fire at Lavanaka.
- King made to believe it.
- Yaugandharāyaṇa disguised as an ascetic.
- Left Vasavadatta with Padmavathi
- His sister separated from her husband.

वाङ्मयपरिचयः – स्वप्नवासवदत्ता

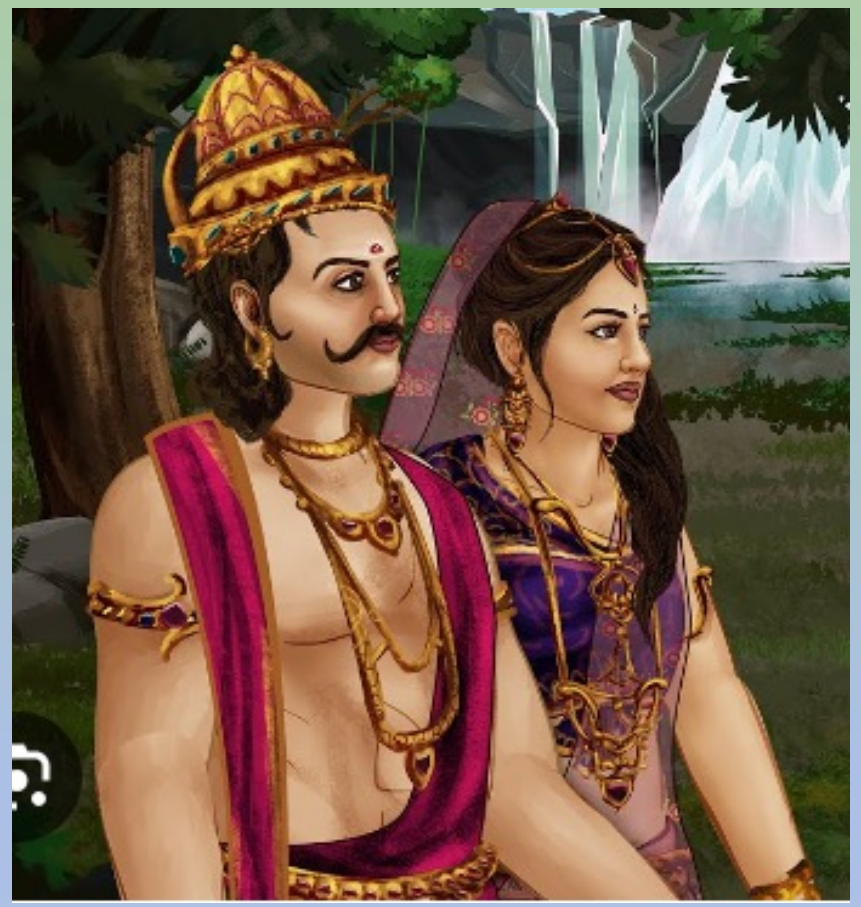

- Marriage - Udayana & Padmavati.
- Thinking Padmāvathi asleep in the garden.
- Vāsavadattā sat by the side.
- Sleeping person Udayana.
- He uttered name of Vasavadatta (saw in his dream)
- Vāsavadattā left the place.

वाङ्मयपरिचयः – स्वप्नवासवदत्ता

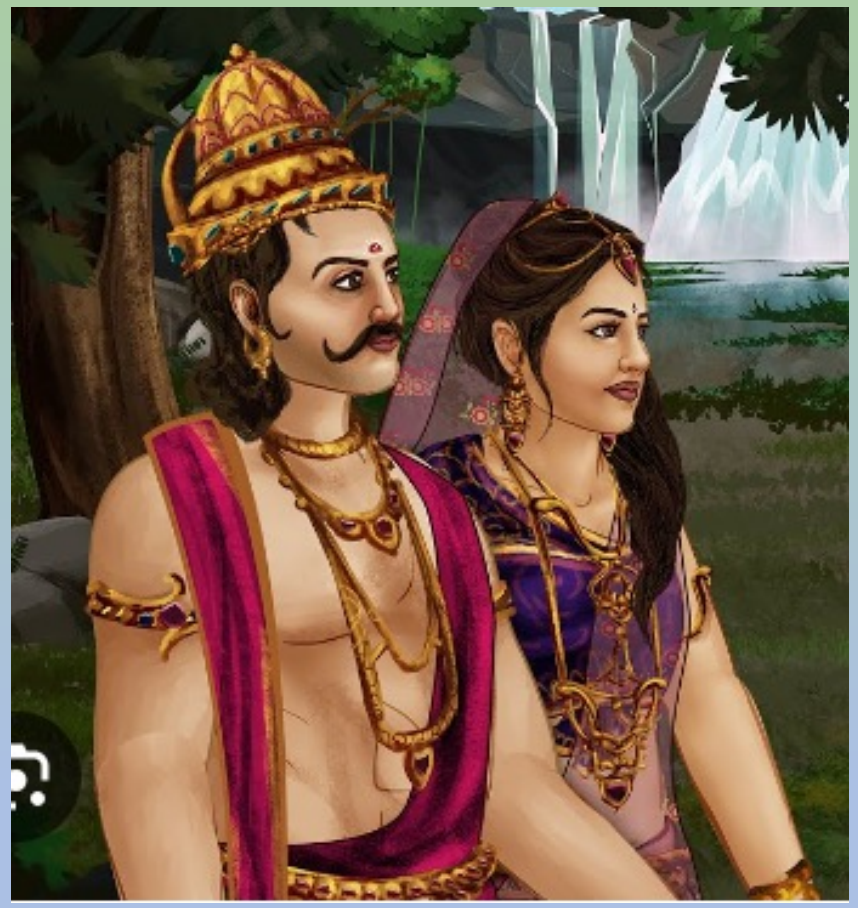

- Assistance of Padmavati's brother, Udayana's army defeated enemies.
- Yaugandharāyaṇa came with Vāsavadattā
- King understood the plan.

वाङ्मयपरिचयः – स्वप्नवासवदत्ता

Appreciation of the Play

- Vasavadatta - noble.
- Yaugandharāyaṇa - devoted to country.
- Play style - lucid.
- Basic Samskritam knowledge – Play understandable.

कथा

दैवमेव परम्

एकः अहितुण्डिकः आसीत् ।

सः सर्पान् गृहीत्वा जीवनं करोति स्म ।

एकदा सः एकं सर्पम् आनयति ।

सर्पं पेटिकायां स्थापयति च ।

प्रतिदिनं सर्पस्य प्रदर्शनं करोति ।

जीवनं करोति ।

कथा

दैवमेव परम्

कदाचित् अहितुण्डिकः अन्यं ग्रामम् अगच्छत् ।

तस्य पत्नी पुत्राः अपि अगच्छन् ।

सर्पः पेटिकायाम् एव बद्धः आसीत् ।

पञ्च दिनानि अभवन् । अहितुण्डिकः न आगच्छत् ।

सर्पस्य आहारः एव नास्ति ।

कथा

दैवमेव परम्

सः पेटिकातः बहिः गमनाय प्रयत्नम् अकरोत्।

सः बुभुक्षितः आसीत् । अतः शक्ति नास्ति ।

विफलः अभवत् ।

तदा पेटिकासमीपे एकः मूषकः आगच्छत् ।

सः पेटिकाम् अपश्यत् ।

'पेटिकायां भक्ष्याणि सन्ति' इति मूषकः अचिन्तयत्।

कथा

दैवमेव परम्

'रन्ध्रं करोमि' इति सः निश्चयम् अकरोत् ।

अनन्तरं सः रन्ध्रं कृत्वा अन्तः प्रवेशम् अकरोत् ।

मूषकः सर्पस्य मुखे एव अपतत् ।

सर्पः मूषकम् अखादत् ।

तेन रन्ध्रेण एव बहिः अगच्छत् ।

अहो ! सर्पस्य सौभाग्यम् । मूषकस्य दौर्भाग्यम् !!

कथा

दैवमेव परम्

एतेषाम् उत्तरं लिखत ।

१. अहितुण्डिकः कुत्र अगच्छत् ?

अहितुण्डिकः अन्यं ग्रामम् अगच्छत् ।

२. पेटिकासमीपं कः आगच्छत् ?

पेटिकासमीपे एकः मूषकः आगच्छत् ।

३. कः कस्य मुखे अपतत् ?

मूषकः सर्पस्य मुखे एव अपतत् ।

४. सर्पः कम् अखादत् ?

सर्पः मूषकम् अखादत् ।

सुभाषितम्

छायामन्यस्य कुर्वन्ति तिष्ठन्ति स्वयमातपे ।
फलान्यपि परार्थाय वृक्षाः सत्पुरुषा इव ।

छायाम् अन्यस्य कुर्वन्ति स्वयम् आतपे तिष्ठन्ति ।
फलानि अपि परार्थाय वृक्षाः सत्पुरुषाः इव (सन्ति) ।

Trees stand in the Sun and give shade to others. Their fruits are also for others. Likewise good people, bear all hardship and bring welfare to others. They give to others whatever they have earned.

कति

कति – How many?

वर्गे **दश** छात्राः सन्ति ।

वर्गे **कति** छात्राः सन्ति ?

गृहे **पञ्च** प्रकोष्ठाः सन्ति ।

गृहे **कति** प्रकोष्ठाः सन्ति ?

पुस्तके **सप्त** कथाः सन्ति ।

पुस्तके **कति** कथाः सन्ति ?

परीक्षायां **विंशतिः** प्रश्नाः भवन्ति ।

परीक्षायां **कति** प्रश्नाः भवन्ति ?

कदा

कदा – When ?

वर्गः **दशवादने** भवति ।

वर्गः **कदा** भवति ?

अहं **प्रातःकाले** मन्दिरं गच्छामि ।

त्वं **कदा** मन्दिरं गच्छसि ?

उत्सवः **गतमासे** अभवत् ।

उत्सवः **कदा** अभवत् ?

परीक्षा **आगामि सप्ताहे** भविष्यति ।

परीक्षा **कदा** भविष्यति ?

कथम्

कथम् – How ?

वातावरणं **समीचीनम्** अस्ति ।

वातावरणं **कथम्** अस्ति ?

नाटकम् **अत्युत्तमम्** अस्ति ।

नाटकं **कथम्** अस्ति ?

गायकः **सम्यक्** गायति ।

गायकः **कथं** गायति ?

कूर्मः **मन्दं** चलति ।

कूर्मः **कथं** चलति ?

अनुस्वारः + वर्गीयव्यञ्जनम्

पञ्चमाक्षरम् + वर्गीयव्ञ्जनम्

कं + कणम्	कङ्कणम्
सं + चिका	सञ्चिका
कं + टकम्	कण्टकम्
अं + तः	अन्तः
अं + बा	अम्बा